УДК 347.98

[https://doi.org/10.52058/2708-7530-2021-12\(18\)-256-269](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2021-12(18)-256-269)

Коваленко Артур Владиславович студент, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, вул. Металістів, 17, Київ, 02000, <https://orcid.org/0000-0003-0242-829X>

Рубежов Богдан Сергійович студент, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, вул. Металістів, 17, Київ, 02000, e-mail: rubezhov2@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0003-2995-8549>

СУДОВА РЕФОРМА В УКРАЇНІ: ІСТОРІЯ ТА СУЧАСНИЙ СТАН

Анотація. Дана стаття присвячена судовій реформі, а саме її історії за часів Незалежності. Реформування судової системи з метою зробити її більш прозорою актуальне завжди й зумовлене тим, що саме ефективність судової системи є гарантом правової держави. Згідно зі ст. 6, 55, 124, 125, 126, 127, 129 судова гілка влади є однією з основ державної влади в цілому, а отже, судова система повинна здійснювати правосуддя на засадах рівності, незалежності, неупередженості, змагальності, публічності, законності. Таким чином, у роботі здійснено огляд ключових моментів у законодавстві України, враховано думку міжнародної спільноти, вчених-теоретиків і представників громадськості щодо судової реформи України, наведено характеристику й оцінку основних законодавчих актів часів Незалежності, що стосуються судової системи України. Аналіз даних джерел дозволяє зробити висновок, що верховенство права, закріплене Конституцією та законами України, в органах судової влади правової держави реалізується через правосуддя, яке уповноважені здійснювати виключно суди. З метою всебічного розкриття теми, у статті здійснено ретроспективний аналіз реформ у судовій системі України з 1991 по 2016 рр., що допомагає виокремити проблеми судової гілки влади, визначити основні напрямки роботи для їх подолання, серед яких ключове місце посідає децентралізація, створення єдиної системи судів, реформування прокуратури, адвокатури, державної виконавчої служби, зміни в суддівському корпусі, вирішення питання фінансування.

У роботі зроблено огляд стану реформування судової системи на сучасному етапі. Варто зазначити, що судова реформа – великий крок на шляху докорінних змін у судовій системі України, оскільки ці масштабні зміни викликані й зумовлені численними проблемами, історією державотворення і викликами сьогодення, що дозволяє окреслити й визначити основні ідейно-теоретичні вектори роботи в удосконаленні судової системи країни.

Ключові слова: законодавство України, судова влада, судова реформа, зміни до конституції України.

Kovalenko Artur Vladyslavovych Student, Yaroslav the Wise National University of Law, Metalistiv St., 17, Kyiv, 02000, <https://orcid.org/0000-0003-0242-829X>

Rubezhov Bohdan Serhiiovych Student, Yaroslav the Wise National University of Law, Metalistiv St., 17, Kyiv, 02000, e-mail: rubezhov2@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0003-2995-8549>

JUDICIAL REFORM IN UKRAINE: HISTORY AND CURRENT STATUS

Abstract. This article is devoted to the judicial reform, namely its history during the time of independence. Reforming the judicial system in order to make it more transparent is always relevant and is predetermined by the fact that it is the effectiveness of the judicial system that is the guarantor of the rule of law. According to Art. 6, 55, 124, 125, 126, 127, 129, the judicial branch of power is one of the foundations of state power as a whole, and therefore, the judicial system must administer justice on the principles of equality, independence, impartiality, competition, publicity and legality. Thus, the paper provides an overview of the key points in the legislation of Ukraine, takes into account the opinion of the international community, theoretical scientists and members of the public regarding the judicial reform of Ukraine, provides a description and assessment of the main legislative acts of the times of independence that relate to the judicial system of Ukraine. Analysis of these sources allows us to conclude that the rule of law, enshrined in the Constitution and the laws of Ukraine, in the judiciary of the rule of law is implemented through justice, which is empowered to be exercised exclusively by the courts. In order to comprehensively disclose the topic, the article carried out a retrospective analysis of reforms in the judicial system of Ukraine from 1991 to 2016, which helps to highlight the problems of the judicial branch of power, to determine the main areas of work to overcome them, among which the key place is occupied by decentralization, the creation of a unified system of courts. , reforming the prosecutor's office, the legal profession, the state executive service, changes in the judiciary, to solve the issue of financing.

The paper provides an overview of the state of reform of the judicial system at the present stage. It is worth noting that the judicial reform is a big step towards fundamental changes in the judicial system of Ukraine, since these large-scale changes are caused and predetermined by numerous problems, the history of the creation of the state and the challenges of the present time, which makes it possible to outline and determine the main ideological and theoretical vectors of work in the improvement of the judicial system of the country.

Keywords: Ukrainian legislation, judicial system, judicial reform, amendments to the Constitution of Ukraine.

Постановка проблеми. Ефективність і прозорість правосуддя, а отже, і судової системи, завжди було і залишається актуальним питанням. Злободенність реформування судової системи України проявилася під час Революції Гідності, хоча і до цього рівень довіри до судів з боку суспільства був мізерним. Зокрема, на початок 2015 року, за даними соціологічних опитувань, рівень довіри людей до судової системи складав лише 10%.

Такий напрочуд низький рівень довіри не важко пояснити: очевидно, що це і корупція, і суддівська недоброчесність, пов'язаність судів з недобросовісними політиками та олігархічними колами. Відсутність злагодженої та ефективної системи правосуддя надавала карт-бланш політикам та олігархам приймати ті рішення, які будуть їм вигідні.

Тому судова реформа 2016 р. була покликана викоринити корупцію з судів, позбавити можливості політиками та іншими особами здійснювати тиск на суд, тобто забезпечити незалежність, повернути українським судам доброчесність та довіру суспільства. Президент України покладав на реформу завдання боротьби з корупцією, забезпечити таким чином можливості для надходження в Україну інвестицій та досягти верховенства права.

Судова реформа 2016 р., яка відбувалася разом з іншими реформами, які мали на меті реформувати життя українців у різних сферах має однозначні позитивні та невідворотні зміни, а з іншого певні аспекти вимагають додаткового перегляду. Актуальність цієї статті заключається в дослідженні історії, передумов, причин змін у судовій системі, з'ясуванні ефективності та дієвості реформи 2016 р., чи дійсно вона має перспективи трансформувати та оживити українську судову систему, а також оцінити сучасний стан і концепцію реформування судової системи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблему судової реформи України 2016 року описували у своїх працях : С. Короед, І. Кресіна, С. Прилуцький [7], Р. Куйбіда [11], І. Штогрін [12], О. Хотинська-Нор [15], О. Скрипнюк [20], Л. Летнянчин [16].

Зокрема, І. Штогрін визнає реформу не успішною, із-за того, що в новоствореному Верховному Суді частина суддів не є доброчесними (за висновками ГРМ), продовжився політичний вплив на суди та значну роль відіграв опір з боку Вищої кваліфікаційної комісії суддів та Вищої ради правосуддя.

Р. Куйбіда зазначає, що судова реформа в більшій мірі ефективна, бо 55% опитаних правників вірять у об'єктивність та незалежність нового Верховного Суду.

С. Прилуцький вважає, що судова реформа була покликана зробити судову систему прозоришою, а судову практику – більш сталою.

На основі проведеного аналізу даних джерел можна з'ясувати, що судова реформа повинна була бути для вирішення багаторічних проблем судової системи, хоча в той самий час, вона має як позитивні результати, так і недопрацьовані моменти.

Метою статті є дослідження передумов, причин реформування судової системи України, з'ясувати, які новели здійснила судова реформа 2016 р. та проаналізувати ефективність цієї реформи, дослідити сучасний стан змін у судовій системі України.

Виклад основного матеріалу. Безперечно, розвиток правової держави ґрунтується на доктрині верховенства права, принципами якого є реалізація прав і свобод людини і громадянина через органи державної влади, діяльність яких регламентується Конституцією та законами України. Важливим аспектом в реалізації верховенства права є традиційний поділ державної влади на три гілки: законодавчу, виконавчу та судову. Найбільше ж питань і проблем зазвичай виникає щодо діяльності саме судової гілки влади, яка в умовах правової держави в ідеалі повинна бути незалежною, неупередженою, об'єктивною й керуватися буквою та духом законів. У цьому контексті постає питання проведення судової реформи, яка б могла внести значні зміни щодо регламентації й діяльності судів, закласти в них принципи, які нерозривно пов'язані з правовою державою, а саме: демократизму, верховенства права, правосуддя, що можна зробити шляхом внесення змін до Основного Закону України.

Зазначимо, що судова реформа – тривалий і складний процес, який слід здійснювати комплексно. Свій зовнішній прояв цей процес знаходить у законодавстві, тоді як питання внутрішньої узгодженості й ефективності здійснення правосуддя судової системи полягає в практиці зміни способу прийняття рішень, суддівської культури, взаємодії різних гілок влади. Позицію міжнародної спільноти щодо судової реформи в Україні висвітлено в Резолюції Парламентської Асамблеї Ради Європи 1755 (2010), де підкреслено, що консолідація верховенства права є завданням масштабної реформи судової влади й системи правосуддя в цілому. Також зазначено, що реформа судової влади відповідно до європейських цінностей, принципів і стандартів в Україні є не можливою без внесення відповідних змін до Основного Закону. Для органів влади обов'язковим є забезпечення належного фінансування судової системи, тому що, на думку ПАРЄ, ситуація, що склалася в країні, свідчить про хронічну нестачу фінансування органів судової влади, значно підвищує ризик корупції, знецінює принцип верховенства права. [1] Українську судову систему за роки Незалежності намагалися реформувати не один раз. Можна провести ретроспективний аналіз трансформацій судової системи України від 1991 і до 2016 років.

У 1992 р. було розроблено Концепцію судово-правової реформи 1992 р., яка дала змогу на законодавчому рівні закріпити самостійність судової влади,

високий статус судді, його особливе матеріальне і соціальне становище, принципи територіальності та спеціалізації у побудові судової системи, створено інструменти призначення та звільнення суддів, створена Державна судова адміністрація України, запроваджено апеляційний та касаційний перегляд судових рішень. [2] Необхідно зазначити, що після прийняття Конституції України 1996 року, Концепція судово-правової реформи практично втрачає своє значення. У Конституції України закладаються основи побудови судової системи України, визначається її побудова за принципами територіальності та спеціалізації.

У 2001 р. приймається так звана “Мала судова реформа”, яка проголошувала відмову від судового нагляду й визначила процедури апеляційного та касаційного перегляду судових рішень. [3]

Указ Президента України від 10 травня 2006 р. затвердив Концепцію вдосконалення судівництва для утвердження справедливої судової системи, керуючись європейськими стандартами, мета якої заключається в становленні українського судівництва як єдиної системи судового устрою та судочинства, що функціонує на засадах верховенства права. Дана Концепція передбачала визначення основного вектору розвитку правосуддя в Україні на найближчі десять років, забезпечення прозорості та справедливості судочинства, створення можливостей для позасудових способів вирішення спорів. [4]

Закон України «Про судоустрій та статус суддів» 2010 р. запроваджує Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ, а до юрисдикції Верховного Суду України відносилося забезпечення єдності судової практики. Необхідно зазначити, що ця реформа підвищила вразливість та зменшила незалежність судів, бо судова система відтепер переходила під потужний контроль з боку Президента, який здійснював його за допомогою таких органів, як Вища рада юстиції та Вища кваліфікаційна комісія суддів. Це стало можливим завдяки тому, що значна кількість членів і Вищої ради юстиції, і Вищої кваліфікаційної комісії суддів призначалася Президентом, або Верховною Радою України (яка на той час мала пропрезидентську більшість), як наслідок, суди піддавалися політичному впливу, що не забезпечувало їх прозорість та об’єктивність. [5] Зокрема, необхідно згадати звіт Міжнародного валютного фонду за результатами дослідження судової системи України у липні 2014 р., де українську судову систему охарактеризовано як “громіздку”. [6]

Варто зауважити, що після Закону 2010 р. судова система України практично отримала п’ять самостійних органів : Конституційний Суд України, Верховний Суд України, Вищий спеціалізований суд з розгляду цивільних і кримінальних справ, Вищий господарський суд України, Вищий адміністративний суд України. Така окрема роль спеціалізованих судів призвела до їх відірваності від системи загальних судів, а то й конфронтації. Як наслідок, ускладнюється доступ громадян до цих судів та захист їх прав у сфері

господарських та адміністративних правовідносин. Судова спеціалізація запроваджується для того, аби окремі види справ, які являються особливо складними, розглядали судді, які мають спеціальну підготовку, широкі знання в певній галузі права для вирішення тих, чи інших справ. До того ж, наприклад, спеціалізовані суди адміністративної юрисдикції всього розглядають майже 10 % справ від усієї кількості розглядуваних справ. Хоча адміністративні справи розглядаються і місцевими загальними, і спеціалізованими окружними адміністративними судами за правилами адміністративного судочинства.

Постає питання щодо ролі Верховного Суду України та юридичної сили його рішень поряд з іншими спеціалізованими судами. А також яке місце Конституційного Суду України, який часто своїми рішеннями відкривав нові хвилі дестабілізації в країні. [7, с. 12]

Масштабна судова реформа в Україні розпочалась 2 червня 2016 р. з послідовного прийняття Верховною Радою Закону України №1401-VIII «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» і Закону України №1402-VIII «Про судоустрій і статус суддів». Судова реформа 2016 року була прийнята за обставин, коли потрібно було зробити судову систему більш прозорою, судову практику – сталою, а також оптимізувати судоустрій. На думку міжнародної спільноти, а саме на основі висновків ОБСЄ, законодавцю слід звернути особливу увагу на можливі наслідки ліквідації діючих на той час Верховного Суду України та вищих судів, а також на звільнення суддів – для цього необхідно створити й затвердити справедливий порядок здійснення цього процесу. [8] С. Прилуцький зазначає: «Суди існують для того, щоб задовольняти потреби людини. Людина, яка приходить до суду, не є правником і не повинна ним бути, вона приходить не з розкошів чи нудьги і не на екскурсію. Людина шукає справедливості, вона хоче за допомогою державного судового механізму відновити своє порушене право». [7, с. 8] Тому логічно, що судова система й самі судові процедури повинні бути простими та зрозумілими навіть не для правознавців і доступними кожному пересічному громадянину. Таким чином, до масштабної судової реформи існувала чимала кількість об'єктивних проблем і незакритих геліштатів, що потребували якнайшвидшого вирішення, тому серед засад та основних засад реформування судової влади можна виокремити наступні:

- Децентралізація як основне ідейне спрямування реформи судової системи, зміст якого полягає в здійсненні й завершенні правосуддя на місцях, враховуючи максимальну наближеність до населення та внутрішню судову спеціалізацію судової підсистеми;

- Створення єдиної системи судів, яка б складалася з місцевих, місцевих окружних судів, Верховного Суду України, тобто слід було реорганізувати систему спеціалізованих судів таким чином, щоб в межах нової системи судів функціонували відповідні палати, що розглядають справи відповідних юрисдикцій;

– Необхідне реформування процесуального законодавства, яке повинне забезпечити ефективне й реальне поновлення прав потерпілих громадян, застосовуючи всі засоби захисту, визначені відповідним законодавством для конкретних правовідносин;

– Слідом за процесуальним законодавством реформуванню підлягає, зокрема, законодавство про дисциплінарну відповідальність суддів, чия діяльність має бути прозорою та відкритою для контролю громадянського суспільства над нею, до того ж, самі громадяни повинні безпосередньо обіймати посади в органах дисциплінарної відповідальності суддів;

– Реформування органів, які беруть участь у судочинстві та входять до системи органів судової влади в Україні, - прокуратура, адвокатура, державна виконавча служба; наступний крок у цьому напрямку – визначення статусу й організації органів, що безпосередньо належать до судової гілки влади та завдяки яким вона функціонує, - Вища рада юстиції, Державна судова адміністрація України, органи суддівського самоврядування тощо;

– Зміни в суддівському корпусі, а саме представники судової влади повинні поділяти сучасні правові цінності, бути юридично грамотними й високоморальними людьми, які здатні сумлінно виконувати покладені на них обов'язки;

– Вирішення проблеми фінансування судової гілки влади: судовій системі слід дати можливість розпоряджатися виділеними з бюджету коштами самостійно або через допоміжний орган (Державну судову адміністрацію України);

Таким чином, робота в наведених вище напрямках зможе зробити кроки до подолання проблем судової системи, основними з яких є політизованість суддів, що зумовлює низький рівень довіри громадян.

Закон України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» [9] передбачає наступне:

– Судді обійматимуть посаду достроково, скасовується поняття «призначення судді на посаду вперше»;

– Підвищення вікових і професійних вимог для кандидатів на посаду судді;

– Новий порядок формування Вищої ради правосуддя: більшість членів її складу обиратимуться суддями;

– Запровадження порядку утворення та ліквідації судів законом;

– Межі імунітету судді звужуються від абсолютного до функціонального;

– Закладено передумови для оновлення суддівського корпусу.

Закон України «Про судоустрій і статус суддів» [10] запроваджує такі новели:

- Утворення трьохланкової системи судів, яка складається з місцевих судів, апеляційних судів і Верховного Суду;
 - Ліквідація Верховного Суду України й утворення нового Верховного Суду, у якому справи розглядатимуться як у суді касаційної інстанції, а в окремих випадках, визначених у процесуальному законодавстві, - як у суді першої та апеляційної інстанції; склад Верховного Суду обмежується 200 суддями, у його межах будуть діяти Велика палата, Касаційний адміністративний суд, Касаційний господарський суд, Касаційний кримінальний суд, Касаційний цивільний суд;
 - Верховний Суд утворюється впродовж шести місяців від дня набрання чинності Законом, розпочинає роботу у випадку призначення на посади не менше 65 суддів;
 - З дня початку роботи Верховного Суду припиняють свою діяльність і ліквідовуються вищі спеціалізовані суди, натомість утворюються нові вищі спеціалізовані суди: Вищий суд з питань інтелектуальної власності, Вищий антикорупційний суд, що діють як суди першої інстанції при розгляді визначених законом категорій справ;
 - Створення Громадської ради доброчесності як допоміжного органу Вищої кваліфікаційної комісії суддів України для встановлення відповідності судді (кандидата на посаду судді) критеріям професійної етики та доброчесності;
 - Суддя (кандидат на посаду судді) зобов'язаний подавати декларацію родинних зв'язків і декларацію доброчесності;
 - Проведення відкритих конкурсів на посади суддів апеляційних, вищих спеціалізованих судів та Верховного Суду, до конкурсу допускаються, зокрема, особи, які не мають суддівського стажу;
 - Перерозподіл повноважень між Вищою кваліфікаційною комісією суддів України та Вищою радою правосуддя;
- Аналізуючи обидва закони: «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» і «Про судоустрій і статус суддів», - доходимо до висновку, що другий Закон містить в собі нові конституційні норми і при цьому конкретизує їх. Таким чином, Закон у Розділі I підтверджує та значно розширює основні принципи, які окреслені змінами до Основного Закону в частині правосуддя та містяться, зокрема, у ст. 124 (про відправлення правосуддя), ст. 125 (про судоустрій), ст. 126 (про незалежність і недоторканність суддів), ст. 127 (про несумісність посади судді з іншими видами діяльності), ст. 128 (про призначення суддів), ст. 129 (про основні засади судочинства), ст. 131 (про Вищу раду правосуддя), а також включно зі

ст. 6 (принцип незалежності судів) та ст. 7 (право на справедливий суд).

Необхідно зазначити, що новому, післяреформеному Верховному Суду України здебільшого довіряють 41 % опитаних правників, 39 % довіряють лише окремим суддям. На фоні загальної недовіри до судів це є непоганий рівень. 45% опитаних юристів переконані, що судді нового Верховного Суду будуть доброчесними. Це можна пов'язати зокрема з високим рівнем заробітної плати та пильним контролем з боку громадськості (у вигляді Громадська Рада Доброчесності). Найнижчі оцінки респондентів відносяться до питань здатності нового Верховного Суду протидіяти політичним впливам. У зв'язку з цим, 57% опитаних правників не певні, що Верховний Суд зможе протистояти таким впливам. Серед опитаних суддів більше тих, хто не вірить у здатність нового Верховного Суду протидіяти впливам політиків. Однак, 55% опитаних правників усе-таки вірять, що новий Верховний Суд зможе позитивно вплинути на підвищення довіри громадян та бізнесу до вітчизняної системи правосуддя. [11]

Судова реформа 2016 р. стала наймасштабнішою в історії незалежної України. Мета реформи заключалася в забезпеченні довіри, прозорості та публічної підзвітності судової влади. Деякі спостерігачі визнають реформу не успішною. Це пов'язано з тим, що новостворений Верховний Суд в більшості складається з старих суддів, з яких 44 судді не є доброчесними (за висновками Громадської Ради Доброчесності). До того ж, кваліфікаційне оцінювання решти суддів провалено. Важливим моментом також є те, що політичний вплив на суди був наявний, зокрема з боку Адміністрації п'ятого президента України Петра Порошенка. Значну роль також відіграв опір судовій реформі з боку "суддівської корпорації ". Вища кваліфікаційна комісія суддів та Вища рада правосуддя залишили на своїх посадах більшість корумпованих суддів. [12]

На противагу цьому приклад Вищого антикорупційного суду демонструє високий рівень підтримки з боку громадянського суспільства, бо до створення цього органу були залучені незалежні міжнародні експерти, які утворили Громадську раду міжнародних експертів, яка мала право вето на призначення одіозних кандидатів до суду.

У 2019 р. представники громадськості ініціювали «Порядок денний встановлення справедливості», який закликав, крім іншого, перезапустити органи суддівського самоврядування, що відповідальні за провал судової реформи останніх 5 років.

Варто зазначити, що на базі старого Верховного Суду України створений новий Верховний Суд внаслідок реформи, діятиме у складі Великої палати та чотирьох касаційних судів. Хоча такий момент суперечить п. 2 Перехідних положень Конституції України, який чітко розмежовує Верховний Суд та суди касаційної інстанції. [14] За реформою, Верховний Суд наділяється додатковими повноваженнями самостійно переглядати прийняті ним же рішення. Такі повноваження визначені у ст. 45 Закону України "Про судоустрій

і статус суддів” [5], згідно з якою Велика Палата Верховного Суду діятиме як суд апеляційної інстанції у справах, розглянутих Верховним Судом як судом першої інстанції.

Виникає питання щодо доцільності виокремлення у Вищій спеціалізованій суди, Вищий антикорупційний суд та Вищий суд з питань інтелектуальної власності. Законодавець обґрунтовує це тим, що такі суди нададуть змогу швидко та оперативно розглядати відповідні спори висококваліфікованими суддями відповідної спеціалізації. Однак невідомо, наскільки швидко та кваліфіковано вирішуватимуться спори такими судами, як і не зрозуміло, чому вони не можуть вирішуватися звичайними судами.

Одним із новел судової реформи стало створення нової інституції – Громадської ради доброчесності. Цей орган, сформований для здійснення громадського контролю за проведенням кваліфікаційного оцінювання суддів, оскільки складається з представників правозахисних громадських організацій, науковців-правників, адвокатів та журналістів. Незважаючи на те, що функції Громадської ради доброчесності полягають в зборі, перевірці, аналізі інформації стосовно кандидата на посаду судді та складання висновку щодо рекомендації кандидатів на посаду судді, сам по собі цей висновок не має обов’язкового характеру для Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, яка затверджує кандидатів на посади суддів. [15, с. 16]

Також важливо відзначити, що судова реформа стосується не лише судів різних інстанцій, але й таких інституцій, як прокуратура та адвокатура. Деякі вчені-правники не погоджуються з обмеженням функцій прокуратури в частині позбавлення її нагляду за додержанням законів на стадії виконання судових рішень у кримінальних справах, а також представницької функції. Висловлюються думки, що це призведе до обмеження правозахисного потенціалу прокуратури. Необхідно згадати і про запровадження так званої монополії адвокатури на представництво інтересів у суді, яке викликає неоднозначні оцінки як серед експертних кіл, так і поміж адвокатської спільноти. Якщо навести аргументи на захист адвокатської монополії, то це високий рівень кваліфікованого захисту та представництва інтересів осіб в судовому процесі. З іншої точки зору, віднесення повноважень щодо представництва іншої особи в суді до виключної компетенції адвоката відтепер звужує право особи на вибір свого представника у судовому процесі до носіїв однієї професії. Адвокатська монополія на судове представництво загрожує значному здорожчанні послуг судового захисту, як наслідок, його доступності. [16]

Висновок. На підставі даного дослідження можна резюмувати, що до 2016 р. здійснювалися неодноразові спроби реформування судової системи, хоча ці перетворення не вінчалися успіхом, бо не вдавалося остаточно ліквідувати корупцію, забезпечити незалежність судів від тиску з боку політичних та інших зацікавлених осіб. Міжнародні організації, зокрема МВФ, відзначали

неефективність судової системи України та наполягали на структурних змінах. “Точкою кипіння” та остаточним доказом прогнилості судової системи стали судові вироки у справах майданівців під час Революції Гідності та потреба системної трансформації та перезавантаження різних сфер життя суспільства, в тому числі і судової, після Революції. Загалом можна виділити такі нововведення у судовій системі внаслідок реформи:

- Трьохланкова система судів, яка складається з місцевих судів, апеляційних судів і Верховного Суду;
- Ліквідація Верховного Суду та утворення нового Верховного Суду України, який складатиметься з Великої палати, Касаційного адміністративного суду, Касаційного господарського, Касаційного кримінального, Касаційного цивільного судів;
- Утворення органу, який встановлює відповідність суддів нормам професійної етики та доброчесності – Громадської Ради Доброчесності, як допоміжного органу Вищої кваліфікаційної комісії суддів;
- Проведення відкритих конкурсів на посаду судді апеляційних, вищих спеціалізованих судів та Верховного Суду;
- Утворення Вищого антикорупційного спеціалізованого суду та Вищого суду з питань інтелектуальної власності ;
- Новий порядок формування Вищої ради правосуддя;
- Регулюється та вносяться додаткові зміни до інституту прокуратури та адвокатури;
- Суддя зобов'язаний подавати декларації родинних зв'язків та доброчесності.

Ці та інші новели покликані ліквідувати слабкі місця української судової системи та забезпечити безумовне та повне правосуддя в державі.

Одні дослідники вказують на те, що реформа дала ковток свіжого повітря для подальшого розвитку правової сфери в Україні, забезпечивши об'єктивність, незалежність судів, звільнивши недоброчесних суддів та суддів, які не пройшли кваліфікаційного іспиту, тим самим оновивши систему новими та професійними кадрами. З іншого боку інші дослідники зазначають, що дана реформа не повністю ліквідувала контроль на судами з боку політиків, не в повному обсязі забезпечила відсіювання недоброчесних кандидатів.

Література:

1. Резолюція ПАРЄ щодо України від 25.11.2010. № 0444. *European Parliament*. URL: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-7-2010-0444_EN.html?redirect
2. Про Концепцію судово-правової реформи в Україні : постанова Верховної Ради України від 28.04.1992 № 2296-ХІІ. *Законодавство України* : база даних / Верхов. Рада України. Дата оновлення: 28.04.1992. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2296-12#Text> (дата звернення: 25.05.2021).
3. Про судоустрій України : Закон України від 07.02.2002. №3018-ІІІ. *Законодавство України* : база даних / Верхов. Рада України. Дата оновлення: 03.08.2010. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3018-III#Text> (дата звернення: 25.05.2021).

4. Про Концепцію вдосконалення судівництва для утвердження справедливого суду в Україні відповідно до європейських стандартів : Указ Президента України від 10.05.2006 № 361/2006. *Законодавство України* : база даних / Верхов. Рада України. Дата оновлення: 04.06.2006. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361/2006#Text> (дата звернення: 25.05.2021).
5. Про судоустрій та статус суддів : Закон України від 07.07.2010 № 2453-VI. *Законодавство України* : база даних / Верхов. Рада України. Дата оновлення: 15.04.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2453-17#Text> (дата звернення: 25.05.2021).
6. Звіт уряду України щодо діагностичного вивчення питань управління, що стосуються корупції, ділового клімату та ефективності судової влади від 11.07.2014. *International Monetary Fund*. URL: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/scr/2014/cr14263-a.pdf>
7. Короєд С., Кресіна І., Прилуцький С. Концепція реформування судової влади України. *Судова апеляція*. № 3(40). 2015. С. 6-34.
8. Думка ОБСЄ щодо Закону України «Про судоустрій та статус суддів» від 30.06.2017. URL: https://www.legislationline.org/download/id/7363/file/298_JUD_UKR_30June2017_en.pdf
9. Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя) : Закон України від 02.06.2016 № 1401-VIII. *Законодавство України* : база даних / Верхов. Рада України. Дата оновлення: 30.09.2016. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1401-19#Text> (дата звернення: 25.05.2021).
10. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 02.06.2016 № 1402-VIII. *Законодавство України* : база даних / Верхов. Рада України. Дата оновлення: 23.05.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text> (дата звернення: 25.05.2021).
11. Куйбіда Р. Чого очікувати від нового Верховного Суду? *Українська правда* : інтернет-видання. URL: <https://www.pravda.com.ua/columns/2017/12/12/7165253/>
12. Штогрін І. 44 судді Верховного суду України є «недобросовісними» - ГРД. *Радіо Свобода* : інтернет-видання. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/29926985.html>
13. Конституція України : Закон України від 28.06.1996. № 254к/96. *Законодавство України* : база даних / Верхов. Рада України. Дата оновлення: 01.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 25.05.2021).
14. Загальні питання судової реформи в Україні: матеріал підготований у рамках проекту «Друга хвиля судової реформи в Україні» за підтримки Фонду Захисту Прав Людини Міністерства Закордонних Справ Королівства Нідерландів. Київ, 2018. 61 с.
15. Хотинська-Нор О. Судова реформа: матриця: перезавантаження. *Вісник кримінального судочинства*. №4. 2016. С. 116-122.
16. Летнянчин Л. Конституційна судова реформа: проблеми та перспективи. *Вісник Національної академії правових наук України*. № 3 (86). 2016. С. 194-203.
17. Висновок Конституційного Суду України у справі № 1-15/2016 від 20.01.2016. *Законодавство України* : база даних / Верхов. Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v001v710-16#Text> (дата звернення: 25.05.2021).
18. Окрема думка судді Конституційного Суду України Шевчука С.В. від 27.01.2016 щодо висновку КСУ № 1-в/2016. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/nf01d710-16#Text> (дата звернення: 25.05.2021).
19. Судова реформа. *Міністерство юстиції України* : напрями діяльності / Мін. юстиції України. URL: https://minjust.gov.ua/cat_414
20. Скрипнюк О. Судова влада в Україні: сучасна доктрина, механізми та перспективи реалізації. *Вісник НАН України*. № 2. 2017. С. 37-47.

References:

1. Rezoliutsiia PARlе shchodo Ukrainy vid 25.11.2010. № 0444.[Resolution of PACE about Ukraine since 25.11.2010]URL: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-7-2010-0444_EN.html?redirect [in English].
2. Pro Kontseptsiiu sudovo-pravovoi reformy v Ukraini : postanova Verkhovnoi Rady Ukrainy vid 28.04.1992 № 2296-XII. *Zakonodavstvo Ukrainy* : baza danykh / Verkhov. Rada Ukrainy. Data onovlennia: 28.04.1992.[Decision of Verkhovna Rada of Ukraine] URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2296-12#Text> (data zvernennia: 25.05.2021).[in Ukrainian].
3. Pro sudoustrii Ukrainy : Zakon Ukrainy vid 07.02.2002. №3018-III. *Zakonodavstvo Ukrainy* : baza danykh / Verkhov. Rada Ukrainy. Data onovlennia: 03.08.2010. [Law of Ukraine since 07.02.2002]URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3018-III#Text> (data zvernennia: 25.05.2021).[in Ukrainian].
4. Pro Kontseptsiiu vdoskonalennia sudivnytstva dlia utverdzhennia spravedlyvoho sudu v Ukraini vidpovidno do yevropeyskykh standartiv : Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 10.05.2006 № 361/2006. *Zakonodavstvo Ukrainy* : baza danykh / Verkhov. Rada Ukrainy. Data onovlennia: 04.06.2006. [Presidential decree since 10.05.2006]URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361/2006#Text> (data zvernennia: 25.05.2021).[in Ukrainian].
5. Pro sudoustrii ta status suddiv : Zakon Ukrainy vid 07.07.2010 № 2453-VI. *Zakonodavstvo Ukrainy* : baza danykh / Verkhov. Rada Ukrainy. Data onovlennia: 15.04.2020. [Law of Ukraine since 07.07.2010]URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2453-17#Text> (data zvernennia: 25.05.2021).[in Ukrainian].
6. Zvit uriadu Ukrainy shchodo diahnostychnoho vyvchennia pytan upravlinnia, shcho stosuetsia koruptsii, dilovoho klimatu ta efektyvnosti sudovoi vlady vid 11.07.2014. [Report of Ukrainian government about corruption problem and effectiveness of judicial power] URL: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/scr/2014/cr14263-a.pdf> [in Ukrainian].
7. Koroied S., Kresina I., Prylutskyi S. (2015)Kontseptsii reformuvannia sudovoi vlady Ukrainy. *Sudova apeliatsiia*. № 3(40). S. 6-34.[in Ukrainian].
8. Dumka OBSlе shchodo Zakonu Ukrainy «Pro sudoustrii ta status suddiv» vid 30.06.2017.[Review of Law of Ukraine “About judiciary and status of judges] URL: https://www.legislationline.org/download/id/7363/file/298_JUD_UKR_30June2017_en.pdf [in Ukrainian].
9. Pro vnesennia zmin do Konstytutsii Ukrainy (shchodo pravosuddia) : Zakon Ukrainy vid 02.06.2016 № 1401-VIII. *Zakonodavstvo Ukrainy* : baza danykh / Verkhov. Rada Ukrainy. Data onovlennia: 30.09.2016. [Law of Ukraine “About amendment to the Constitution of Ukraine]URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1401-19#Text> (data zvernennia: 25.05.2021).[in Ukrainian].
10. Pro sudoustrii i status suddiv : Zakon Ukrainy vid 02.06.2016 № 1402-VIII. *Zakonodavstvo Ukrainy* : baza danykh / Verkhov. Rada Ukrainy. Data onovlennia: 23.05.2021. [Law of Ukraine “Judiciary and status of judges”]URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text> (data zvernennia: 25.05.2021).[in Ukrainian].
- 11.Kuibida R. Choho ochikuvaty vid novoho Verkhovnoho Sudu?[What we can hope from new Supreme Court]*Ukrainska Pravda* : internet-vydannia. URL: <https://www.pravda.com.ua/columns/2017/12/12/7165253/> [in Ukrainian].
12. Shtohrin I. 44 suddi Verkhovnoho sudu Ukrainy ye «nedobrochesnymy» - HRD.[44 judges of Supreme Court of Ukraine isn't virtuous – CCV]*Radio Svoboda* : internet-vydannia. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/29926985.html> [in Ukrainian].
13. Konstytutsiia Ukrainy : Zakon Ukrainy vid 28.06.1996. № 254k/96. *Zakonodavstvo Ukrainy* : baza danykh / Verkhov. Rada Ukrainy. Data onovlennia: 01.01.2020.[Constitution of Ukraine] URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (data zvernennia: 25.05.2021). [in Ukrainian].

14. Zahalni pytannia sudovoi reformy v Ukraini: material pidhotovanyi u ramkakh proektu «Druha khvyliia sudovoi reformy v Ukraini» za pidtrymky Fondu Zakhystu Prav Liudyny Ministerstva Zakordonnykh Sprav Korolivstva Niderlandiv[Second wave of judicial reform in Ukraine for supporting by Fond of defense Human Rights of Ministry of International Affairs]. Kyiv. (2018), 61 s. [in Ukrainian].

15. Khotynska-Nor O.(2016) Sudova reforma: matrytsia: perezavantazhennia. *Visnyk kryminalnoho sudochynstva*. [Judicial reform : reboot]№4. S. 116-122.[in Ukrainian]

16. Letnianchyn L. Konstytutsiina sudova reforma: problemy ta perspektyvy.[Constitutional judicial reform : problems and prospects]*Visnyk Natsionalnoi akademii pravovykh nauk Ukrainy*. № 3 (86). 2016. S. 194-203.[in Ukrainian].

17.Vysnovok Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy u spravi № 1-15/2016 vid 20.01.2016.[Decision of Constitutional court of Ukraine in case № 1-15/2016] *Zakonodavstvo Ukrainy* : baza danykh / Verkhov. Rada Ukrainy. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v001v710-16#Text> (data zvernennia: 25.05.2021). [in Ukrainian].

18. Okrema dumka suddi Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy Shevchuka S.V. vid 27.01.2016 shchodo vysnovku KSU № 1-v/2016.[Point of view of judge of Constitutional court of Ukraine Shevchuka S. V.]URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/nf01d710-16#Text> (data zvernennia: 25.05.2021). [in Ukrainian].

19. Sudova reforma. [Judicial reform]. *Ministerstvo yustytzii Ukrainy* : napriamy diialnosti/ Min. yustytzii Ukrainy. URL: https://minjust.gov.ua/cat_414 [in Ukrainian].

20. Skrypniuk O. (2017) Sudova vlada v Ukraini: suchasna doktryna, mekhanizmy ta perspektyvy realizatsii. [Judicial power in Ukraine : modern doctrine, ways and prospects of realization]*Visnyk NAN Ukrainy*. № 2. S. 37-47.[in Ukrainian].